

ETIČNE SMERNICE ZA SUPERVIZORJE 299

ETHICAL GUIDELINES FOR SUPERVISORS

Ajda Eiselt, *prof. defektologije, spec. supervizije*
CIRIUS Kammik, Novi trg 43a
ajda.eiselt@gmail.com

POVZETEK

Članek govori o tem, kako so nastajale etične smernice supervizorjev Društva za supervizijo. Za čim bolj domišljeno vsebino sem analizirala in primerjala različne etične smernice (dokumenti se imenujejo 'etične smernice' ali 'etični kodeksi') podobnih društev in tistih strok, kjer supervizija zaseda pomembno mesto. Na podlagi razmisleka o pomenu posameznega načela sem podala predlog Etičnih smernic supervizorjev slovenskega Društva za supervizijo, ki so jih člani društva leta 2012 sprejeli kot svoje smernice.

KLJUČNE BESEDE: *supervizija, etični kodeks, moralnost, etična načela, profesionalno vedenje.*

ABSTRACT

This article discusses the ethical guidelines of the supervisors in the Association for Supervision. In order to make the contents clear, different ethical guidelines (documents are called 'ethical guidelines' or 'ethical codes') of similar associations and those

professions where supervision plays an important role, were analysed and compared. Based on reflection about the meaning of each principle, an Ethical guideline frame of the supervisors in the Slovenian Association for Supervision was provided. In 2012 these guidelines were accepted by the association members.

KEY WORDS: *supervision, ethical code, morality, ethical principles, professional behaviour.*

UVOD

Vsak supervizor se je že znašel pred vprašanji, ki so v njem vzbudila etično dilemo – mogoče je šlo za situacijo, v kateri se je znašel pri vodenju skupine, ali pa so se vprašanja odprla prek supervizijskega gradiva in so bila povezana s supervizantovim odnosom s klientom. Supervizor se torej pogosto srečuje s situacijami, ki zahtevajo sposobnosti treznega etičnega odločanja. Raziskovanje primerne smeri ob soočanju s težkimi etičnimi dilemami je lahko supervizorju izziv, pri čemer so mu lahko v pomoč etične smernice.

V literaturi se sicer srečujem z mnenjem, da je praktična vrednost etičnih kodeksov omejena. Kodeksi seveda ne ponujajo smernic za marsikatero dilemo – nekatere so za pisce kodeksa preveč očitne, da bi našle svoje mesto v njem, druge dileme pa so preveč zapletene in občutljive, da bi napisane smernice ponujale preproste poti v ustrezno dejanje (McLeod, 2007). Gre za to, da kodeks pogosto pusti stvari ohlapne. Lahko je tudi vrednostno ravnodušen in v nekaterih dilemah smernice služijo le kot opora.

Supervizija ima lahko različne funkcije in tudi supervizorji izvajajo različne oblike supervizije: nekateri delajo mentorsko supervizijo, drugi so supervizorji terapevtom ali svetovalcem, nekateri so supervizorji socialnim delavcem ali učiteljem. Skladno s tem so tudi njihove kompetence različne in v različnih okoliščinah zavzemajo različne vloge. Zato se mi zdi pomembno, da etične smernice za supervizorje nudijo dovolj širine, da se v njih najdejo različni supervizorji (glede na šolo, iz katere izhajajo, in obliko supervizije, ki jo izvajajo), hkrati pa dovolj natančne, da ponujajo uporabno oporo.

Da bi ‚pokrila‘ oba vidika, sem analizirala etične kodekse tujih društev za supervizijo in slovenske kodekse tistih strok, pri katerih zaseda supervizija pomembno mesto v poklicnem razvoju strokovnjaka, nato pa svoj predlog kodeksa konceptualno razdelila v dva dela – eden bo pokrival vrednote, moralo, vedenje in osebnostne značilnosti, h katerim naj supervizor teži, drugi pa se bo ukvarjal z ravnanjem v specifičnih situacijah.

V članku bom predstavila, primerjala in ovrednotila različna etična načela posameznih etičnih kodeksov in predstavila etične smernice supervizorjev, ki sem jih oblikovala kot predlog, ki ga je slovensko Društvo za supervizijo leta 2012 sprejelo kot etične smernice društva. Poudarjam, da namen etičnega kodeksa ni ponujati recepte za vse etične dileme, ki se pojavijo pri vodenju supervizije, ampak spodbuditi razmišljanje o etičnih pojmi (vrednotah in načelih, pa tudi normah in prepovedih) s ciljem vzpostavitve referenčnega okvirja za delo supervizorja iz zornega kota etičnosti.

SESTAVNI DELI ETIČNEGA KODEKSA

Mnogo etičnih kodeksov je v grobem sestavljeno iz dveh delov. Prvi del, ki je v preambuli, govori, za kaj si stroka (društvo) prizadeva ter kakšne ideale si želi izpolniti. Drugi del etičnega kodeksa navaja pravila ali principe, ki se jih bodo člani društva ali stroke držali. V kodeksu stroka opredeli moralna izhodišča, ki jih prepozna kot svoja, za katerimi stoji in za katera pričakuje, da bodo sprejeta pri članih stroke. Posebej se opredeljuje glede problemov, ki so zanjo značilni. Opredeljene so zahteve do člana stroke ali združenja, in sicer njegove dolžnosti do institucije, klienta, javnosti, družine ter drugo. V nekaterih kodeksih se stroka ali društvo izreče glede metod, obveznosti zavezanca in njegovih pravic ter jamči za varstvo zavezancev, ki bi zaradi lojalnosti do načel kodeksa zašli v težave. Nekateri kodeksi pa za hudo kršitev podanih smernic predvidevajo častno razsodišče. Bolj podrobna vsebinska analiza sedmih kodeksov sledi kasneje.

NAMEN ETIČNEGA KODEKSA

Kaj je namen kodeksa? Bo predpisal obnašanje ali usmerjal k cilju? (MacDonald, b. d.) Etični kodeks oz. smernice za etično ravnanje imajo po mojem mnenju namen, da ponudijo etična pravila, ki razlagajo, h kakšnemu cilju naj bi si supervizor prizadeval. Vzpodbujali naj bi dovzetnost za etične dileme pri delu ter kritičen pogled na lastno delo s pomočjo refleksije, česar pa ne dosežemo s pravili, ki so napisana v tonu učenja, ali s pravili, ki jasno in odločno določajo meje, še manj pa z ukazi in prepovedmi. Nameni kodeksov, ki jih bom predstavila spodaj in ki so mi na nek način služili kot izhodišče za moj predlog, so različni. Pri pisanju etičnih smernic za supervizorje Društva za supervizijo pa sem prepričana, da je namen dokumenta, dajati smer-nice praktikom in ne določati zahteve.

Sama sem se odločila za pisanje s takšno noto, ki bo supervizorju pomagalo kritično pogledati na lastno delo in bo v največji meri spodbudilo refleksijo dela. Predlog etičnega kodeksa bo le notranje merilo za vsakega supervizorja posebej. Zunanja pravila pa naj ostajajo domena prava. Pravo na področjih, kjer je podrejanje skupnim pravilom nujno, regulira človekovo delovanje in s tem zagotavlja red ter obstoj družbe. Zaključim lahko, da je prav, da imajo etični kodeksi regulativno funkcijo na moralnem področju, saj gre za izrekanje moralnih in ne pravnih sodb ter so zato tudi upravičeno napisani v drugačnem tonu, kot so napisani zakoniki.

Če poskušam definirati namen analiziranih kodeksov, bi jih lahko razdelila v tri kategorije:

- aspiracijski kodeksi so tisti, ki usmerjajo k cilju;
- urejevalni etični kodeks vsebuje pravila, ki določajo meje, znotraj katerih naj strokovnjaki delujejo;
- predpisovalni etični kodeks vsebuje mešanico ukazov in prepovedi.

Noben od kodeksov, ki sem jih med sabo primerjala, ne ustreza samo eni od zgoraj naštetih definicij. Vsi vsebujejo vse tri elemente, vendar pa v vsakem od njih prevladuje določena nota. Kodeks, ki pripomore k dajanju okvirja, s pomočjo katerega bo supervizor bolj kritično pogledal na lastno delo in bo v največji meri spodbudi refleksijo, mora delovati aspiracijsko vsaj v tistih delih, ki to dopuščajo. Ob analizi kodeksov

sem dobila vtis, da je to mogoče doseči v tistem delu etičnega kodeksa, ki govori o vrednotah. Kadar gre za obravnavo specifičnih situacij v superviziji, je dobro, da podana pravila določajo meje, znotraj katerih je potrebno delovati (urejevalno). Kadar pa gre za pravna vprašanja (ki jih res želimo vključiti v kodeks) in želimo doseči jasno razlikovanje med pravičnim in nepravičnim obnašanjem, je po mojem mnenju prav, da se uporablja bolj predpisovalen način, z jasnimi ukazi in prepovedmi, ki ne dopuščajo odstopanj. Etične smernice supervizijskih društev se pravnoveljavnih pravic in dolžnosti (z izjemo dolžnosti do opozorila oz. kršenja zaupnosti) načeloma ne dotikajo. Za zaključek naj še enkrat poudarim, da etične smernice razumem kot smernice za vedenje, zato ni niti potrebe, da so napisane v predpisovalnem tonu. Na tak način se sicer lahko zelo jasno izrazimo, vendar lahko uporaba takega načina zamegli osnovni namen ‚kazanja smeri‘ k idealom stroke. Nobeden od kodeksov s svojim tonom ne doseže nobene od skrajnosti, vendar so avstrijske in nemške smernice napisane najbolj aspiracijsko. Označila bi jih kot aspiracijsko-urejevalna kodeksa, kajti oba opisujeta, kakšna oseba naj bo supervizor. Hkrati pa obravnavata nekaj mejnih situacij, v katerih predpišeta vedenje supervizorju (*npr. Odkloni naročila, ki jih ne moreš izvesti po normah stroke ali ki niso v skladu z »etičnimi smernicami«* ÖVS). Avstrijski je za razliko od nemškega natančnejši in se dotika večjega števila vidikov ter specifičnih situacij. Vendar ta dva kodeksa tudi v tem delu nista napisana ukazovalno – ne pišeta *npr.* na način „Supervizor ne sme sprejeti naročila, če njegovo znanje, sposobnosti in osebni pogoji niso primerni za dano nalogo,“ ampak neprestano nagovarjata supervizorja, kako naj bo usmerjen in mu dovoljujeta lastno presojo. „Supervizor ob vsakem naročilu samokritično razmisli, če so njegovo znanje, sposobnosti in osebni pogoji primerni za dano nalogo.“ Avstrijskemu in nemškemu kodeksu sledi etični kodeks za delavce v socialnem varstvu, ki je v začetnem delu, kjer podaja vrednote, izrazito aspiracijski. V večjem delu, kjer gre za odnos do posameznika, pa zveni, kot da ureja obnašanja. Ameriška zveza za svetovalno izobraževanje in supervizijo ter SLOGES (Slovensko društvo za geštalt terapijo) sta izdala kodeksa, ki bi ju uvrstila med predpisovalne kodekse. Ta kodeksa upoštevata veliko število specifičnih situacij. ACES-ov kodeks na široko obravnava mnogovrstne vloge in odnos do oseb v izobraževanju in v obeh primerih predpisuje obnašanje. Obnašanje

predpisuje celo v zadnjem delu kodeksa, kjer naredi prioriteto listo, ki naj jo supervizor uporabi, če pride do konflikta. Pravila so podana tako, da določajo meje, ki se jih je potrebno držati. Sledi jima etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike, ki je v začetnem delu izrazito aspiracijski, v nadaljevanju pa usmerjevalno-predpisovalni. Najmanj aspiracijski je predlog etičnega kodeksa specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije, ki tudi v delu, kjer govori, h kakšnemu idealu naj teži oseba, uporablja biblični slog z ‚mora‘ in ‚ne sme‘: *„Specialni in rehabilitacijski pedagog se mora zavedati, da pridobljeno znanje in izkušnje niso nujno splošno uporabne, niti ne popolne in trajne. Zato mora imeti neprestano refleksijo svojega dela ter se izpopolnjevati s samoizobraževanjem, s sodelovanjem v timu in vključevanjem v druge formalne in neformalne oblike izobraževanja.“* (Predlog etičnega kodeksa specialnih in rehabilitacijskih pedagogov slovenije, 2009).

Gotovo je ton etičnega kodeksa globoko povezan z naravo panoge, zato je posledično tudi ton etičnih kodeksov za supervizijo (kjer je poudarek na mehkih veščinah in samozavedanju precej precej mehkejši od kodeksa specialnih in rehabilitacijskih pedagogov).

GLOBALNA VSEBINSKA ANALIZA ETIČNIH KODEKSOV

Pri pisanju etičnega kodeksa Društva za supervizijo me je zanimalo predvsem, katera etična načela sestavljajo etične kodekse na področju supervizije in sorodnih področji. Kodeksi oz. dokumenti, ki sem jih vzela pod drobnogled, so:

- etične smernice za supervizorje ÖVS (avstrijsko društvo za supervizijo) (2009),
- etične smernice za supervizorje DGSv (nemško društvo za supervizijo) (2003),
- etične smernice za supervizijo ACES (Ameriška zveza za svetovalno izobraževanje in supervizijo) (1993),
- Etični kodeks SLOGES (Slovensko društvo za geštalt terapijo) (2007),
- Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu (1995),
- Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike (2004) ter

- predlog Etičnega kodeksa specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije (2009).

Strukturiranost analiziranih kodeksov je različna. Vsebinsko se etični kodeksi sorodnih strok zelo razlikujejo od smernic supervizijskih društev, saj so npr. delovna mesta, področja dela in postopki socialnega delavca veliko bolj raznoliki kot delo supervizorja, kjer so struktura procesa, vloge in zapleti v zvezi s konflikti vlog veliko bolj specifični in predvidljivi. S tega vidika kodeksi društev za supervizijo torej nudijo boljšo osnovo za nastajajoči etični kodeks.

Da v predlogu našega kodeksa ne bi manjkale pomembne smernice, sem vsebinsko analizirala sedem kodeksov in nato določila področja, ki jih kodeksi pokrivajo. Tabela 1: „*Primerjava vsebine etičnih kodeksov*“ prikazuje prisotnost določene vsebine v posameznem kodeksu. Tehtanje, katere vsebine naj bodo prisotne v predlogu kodeksa, se je izkazalo za poseben izziv; najraje bi vključila kar vse, a bi s tem grobo prekršila svojo vizijo, da naj smernice le usmerjajo k idealu supervizorja. Postale bi dolgovezen skupek predpisov.

Vsebinska analiza kodeksov je pokazala določene podobnosti med kodeksi, a tudi pomembna razhajanja. V nadaljevanju izpostavljam posebnosti posameznih kodeksov, zanimive izseke ter razloge, zakaj sem kakšno idejo v svojem predlogu uporabila ali izpustila.

Etične smernice za supervizorje nemškega društva za supervizijo (DGSv)

V tem dokumentu mi je všeč razmislek o lastnih omejitvah supervizorja: „*Supervizorji ob vsakem naročilu samokritično razmislijo, če so njihovo znanje, sposobnosti in osebni pogoji primerni za dano nalogo. Supervizorji se samoobvežejo, da se bodo omejili na delo, ki je bilo dogovorjeno in so ga sposobni opraviti.*“ (Ethische Leitlinien der DGSv, 2003). Prav tako je všečno, da se dotikajo tudi področja moči, ki jo ima supervizor: „*Supervizorji se obvezujejo, da bodo odgovorno ravnali z močjo, ki jo imajo nad klientom/stranko in odvisnostjo klienta/stranke od njih.*“ (prav tam). Za razliko od avstrijskega društva se dotaknejo (vendar po mojem mnenju ne v zadostni meri) mnogovrstnosti vlog, ki jih omenjajo na dveh mestih, in sicer:

- „Potrebna je razmejitev od drugih psihoterapevtskih procesov (npr. do razvoja organizacije, podjetniškega svetovanja, mediacije, poučevanja ali osebnosti rasti) in ta razmejitev se ohrani, tudi če so supervizorji na navedenih področjih kvalificirani.“ (prav tam).
- „Supervizijo je potrebno kar se da jasno razmejiti od drugih posvetovalnih disciplin.“ (prav tam).

To se mi zdi pomembno zato, da se zavedamo možnosti konflikta vlog, ki bi lahko sledil, in se mu po potrebi izognemo.

Etične smernice za supervizorje avstrijskega društva za supervizijo (ÖVS)

Gre za najbolj aspiracijsko napisane smernice. Upoštevajo veliko število situacij, ki so specifične za supervizijo, in podajajo smernice za vedenje. Podrobno obravnavajo področje, ki sem ga sama poimenovala varovanje podatkov in odgovorno informiranje. V to področje vključim pojmovanje zaupnosti, zaupnost in molčečnost v skupinski, timski in supervizirani superviziji, zaupnost do naročnika, namen in prepovedi uporabe materiala s podatki, določanje vsebine dokumentacij, hranjenje dokumentov, objavo podatkov, nudenje informacij o superviziji, stik z javnostjo in kršitev dolžnosti do molčečnosti. Menim, da je zaupno ravnanje s podatki (informacijami) pomembno, da supervizija doseže svoj namen. Če supervizor zagotavlja molčečnost in zaupnost, se zmanjša možnost za supervizantovo prikrivanje informacij. Hkrati pa je v tem kodeksu – kljub temu da kodeks ne predvideva častnega razsodišča – prisotna obveza supervizorju: „Supervizorji se obvezujejo, da bodo v primerih pritožbe razkrili zadevne informacije in s tem prispevali k razjasnitvi spora.“ (Ethische Richtlinien für SupervisorInnen der ÖVS, 2009).

Tudi sama častnega razsodišča v predlogu smernic nisem predvidela. Nekateri kodeksi sicer omenjajo, da neupoštevanje ali kršenje kodeksa rešujejo častna razsodišča društev, vendar ima razsodba le moralno vrednost oz. pomen. Je le notranje merilo, nima pa neposrednih posledic za zaposlitev oz. delovno mesto.

Slabost tega kodeksa je dejstvo, da v nobeni točki ne predvideva mnogovrstnosti vlog. Menim, da so te etične smernice najbolj v skladu z mojim pogledom na to, kako naj bi bile napisane, in jih zato jemljem

kot izhodišče predloga Etičnega kodeksa za supervizorje slovenskega Društva za supervizijo.

Etične smernice za supervizijo Ameriške zveze za svetovalno izobraževanje in supervizijo (ACES)

Etični kodeks je neke vrste ‚poddokument‘ etičnega kodeksa APA. ACES je oddelek ameriškega svetovalnega združenja (APA), kar se močno čuti v zadnjih dveh poglavjih, saj je približno polovica členov namenjenih le tistim supervizorjem, ki usposabljaajo psihoterapevte. V začetnem delu se iz istega razloga ukvarja z definiranjem supervizorja in supervizanta. Opredelitev se od evropskih razlikuje v delu, ki se nanaša na odgovornost supervizorja, ki ima tudi nadzorno (administrativno) vlogo. Ta vloga je opredeljena še v mnogih drugih členih, in sicer: *„Supervizor se mora pri oceni in evalvaciji zavedati vseh osebnostnih in strokovnih omejitev supervizanta, ki bi lahko v prihodnosti ovirale njegovo strokovno delovanje.“* (Ethical Guidelines for Counseling Supervisors – ACES, 1993).

V nadaljevanju je etični kodeks zelo specifičen in napisan v tonu supervizor ‚mora‘ in ‚ne sme‘, vendar osebno menim, da v tem kodeksu ta ton ni tako moteč, ker se opredelitve nanašajo na konkretne situacije. Tudi drugače se vsebinsko močno razlikuje od etičnih smernic avstrijskega in nemškega društva za supervizijo. Očitno je, da supervizorje pripravlja na delo v profesionalnih ustanovah, kjer je možnost tožbe velika, saj je napisan v pravniskem jeziku in ne dopušča širokih interpretacij. Natančno obravnava mnogovrstnost vlog: *„Supervizor, ki ima mnogovrstne vloge (učitelj, klinični supervizor, administrativni supervizor) s supervizanti, mora do skrajnosti zmanjšati potencialni konflikt. Kjer je mogoče, morajo biti vloge porazdeljene med več supervizorjev. Kjer to ni mogoče, se je potrebno z vsemi udeleženci (s supervizorjem in s supervizanti) dogovoriti, kakšna so pričakovanja in odgovornosti, ki so povezana z določeno vlogo“* (prav tam); *„Supervizor ne sme imeti kakršnekoli oblike spolnega kontakta s supervizanti. Supervizor ne sme vstopati v nikakršno obliko socialnega kontakta ali interakcije, ki bi lahko ogrozila odnos supervizor – supervizant“* (prav tam); *„Dvojnim odnosom s supervizantom, ki lahko škoduje supervizorjevi objektivnosti in strokovni presoji, se mora supervizor izogibati in/ali tak odnos končati“* (prav tam) in *„Supervizor ne sme ustvariti psihoterapevtskega odnosa kot nadomestek za supervizijski*

odnos. Osebnostni problemi se obravnavajo na superviziji samo v primeru, kadar vplivajo na probleme, ki jih ima supervizant s klientom pri svojem strokovnem delovanju“ (prav tam).

Kar nekaj členov se ukvarja s tem, kako naj supervizor ravna v primeru *„osebnostnih odstopanj“* svojega supervizanta – terapevta v izobraževanju: *„Supervizorjeva odgovornost je, da predlaga popravno terapijo za supervizanta ali pa celo ustavitev postopka pridobivanja licence pri tistih supervizantih, ki ne morejo nuditi kompetentnih strokovnih uslug. Predlogi morajo biti jasno in strokovno pisno pojasnjeni supervizantu, ki je bil evalviran“* (prav tam) ali *„Supervizorji lahko supervizantom predlagajo sodelovanje v dejavnostih, kot so skupine za osebno rast ali osebno svetovanje, če ugotovijo, da ima supervizant primanjkljaje na teh področjih samorazumevanja in reševanja problemov in to ovira njegovo/njeno strokovno delovanje. Supervizor supervizantu ne sme biti neposredni ponudnik teh dejavnosti“* (prav tam). Zanimivo je tudi to, da zelo natančno določi strukturo supervizijskega srečanja, kar ni značilnost nobenega drugega kodeksa.

Edinstveno v tem kodeksu je še, da je prisotna vsebina, ki se nanaša na dajanje sugestij v primeru, ko je potrebno reševati konflikte. *„Supervizorji si lahko v primerih reševanja konfliktov pomagajo z naslednjo prioriteto listo: potrebe klienta, potrebe supervizanta, potrebe programa ali organizacije. Klient mora biti maksimalno zaščiten in njegova dobrobit je običajno vključena tudi v zvezne in državne zakone – v primeru konflikta je treba najprej pogledati tja. Kjer zakoni in etični standardi niso napisani ali so nejasni, se do dobre presoje lahko pride s pomočjo spodnjega seznama: a. relevantni pravni in etični standardi (kot so dolžnost do opozorila, zakon o zlorabi otroka); b. klientova dobrobit; c. supervizantova dobrobit; d. supervizorjeva dobrobit in e. programske potrebe in/ali organizacijske usluge ter administrativne potrebe“* (prav tam). Je edini kodeks, ki govori o alternativnem supervizorju, kadar gre za konflikt: *„Supervizantu morajo biti sporočeni postopki za komunikacijo s supervizorjem ali alternativnim supervizorjem za pomoč v kritičnih situacijah“* (prav tam).

Dobro se mi zdi tudi to, da kodeks supervizorja obvezuje dajanja povratnih informacij: *„Supervizor mora supervizantom nuditi redne povratne informacije o njihovem delovanju. Te povratne informacije morajo biti raznolike: formalne, neformalne, ustne in pisne evalvacije. Med potekom procesa naj bodo oblikovane kot redna poročila, po končanem supervizijskem*

procesu pa kot povzetek“ (prav tam). Menim, da supervizanti želijo od supervizorja, ki jim predstavlja avtoriteto, dobiti povratno informacijo, vendar glede na raznolikost dojemanja supervizije in supervizorja ter njegove ‚nevtralnosti‘ v našem okolju te smernice ne vključim v predlog.

Posebnost tega dokumenta je tudi, da zelo jasno govori, kakšne so obveznosti supervizorja v zvezi s posnetki, in o pridobitvi soglasja zanje: *„Posnetki svetovalnega odnosa, intervjuji, testni podatki, pisma, elektronski zapisi dokumentov, video in avdio posnetki so zaupne strokovne informacije. Supervizorji morajo paziti, da je ta material uporabljen v svetovalne, raziskovalne namene, v namene izobraževanja ter supervizije svetovalca in da se to dogaja s popolno vednostjo klienta. Material se uporablja predvsem z namenom popolne zaščite klienta, ki naj poda pisno dovoljenje za uporabo posnetkov v supervizijskem odnosu“* (prav tam). Ta del je pomemben, ker če material, ki kaže supervizanta pri razkrivanju, ni popolnoma nedostopen drugim ljudem, lahko pride do pretvarjanja v supervizijskem odnosu in zmanjšanja občutka varnosti.

Etični kodeks za klinične supervizorje

in sicer „Etični kodeks za klinične supervizorje“, ki se je glede na vsebinsko in strukturno podobnost očitno zgledoval po etičnih smernicah za supervizijo Ameriške zveze za svetovalno izobraževanje in supervizijo (ACES). Zato ga ne omenjam in ga analiziram ločeno. Kodeks kliničnih supervizorjev se od kodeksa ACES razlikuje le po tem, da ne vsebuje členov, ki dajejo navodila supervizorjem, ki usposablajo psihoterapevte. Hkrati pa je ta kodeks edinstven v prepovedi obravnav oseb, ki so supervizorju blizu. *„Supervizor ne sme supervizirati osebe, ki mu je na kakršenkoli način v krvnem sorodstvu, zakonski zvezi ali drugi pomembni povezavi.“* (Code of Ethics for Clinical Supervisors, b. d.). Ta prepoved se mi zdi pomembna in sem jo vključila v predlog v poglavju Mnogovrstnost vlog. Menim pa, da natančna definicija, katere osebe so supervizorju blizu, ni potrebna, saj to lahko supervizor pri svojem delu oceni sam.

Etični kodeks SLOGES (Slovensko društvo za geštalt terapijo)

SLOGES je izdal kodeks, ki je od vseh pregledanih kodeksov najobširnejši. Podoben je etičnemu kodeksu ACES, saj oba zelo natančno urejata obnašanje v marsikateri situaciji. Glede na to, da je to kodeks

psihoterapevtov in s tega zornega kota obravnava odnos med terapevtom in klientom, ki se v marsičem razlikuje od supervizijskega odnosa, mi ni nudil tolikšne opore pri pisanju predloga kot predhodno navedeni kodeksi. Poleg vseh vsebin, ki jih ta kodeks upošteva in so razvidne iz tabele Groba primerjava, bi izpostavila dve, ki sta se mi zdeli za ta kodeks še posebej značilni in drugačni od vseh drugih pregledanih kodeksov.

Prva razlika, ki bode v oči, je, da se vsi ostali kodeksi brezkompromisno usmerjajo v predanost zakonom, ki veljajo v tisti državi, SLOGES pa daje etičnemu kodeksu na nek način prednost pred zakoni. V 12. členu govori: *„Člani so dolžni spoštovati zakonske in druge pravne norme, ki veljajo v okolju, v katerem živijo in delajo. Če član ugotovi, da bi ga spoštovanje neke veljavne pravne norme privedlo v situacijo, ki bi pomenila odstopanje od načel tega etičnega kodeksa, je član upravičen do moralne podpore in zaščite društva, v širših vprašanjih pa tudi SKZP.“* (Etični kodeks SLOGES, 2007, str. 4). Na drugi strani pa je to eden redkih etičnih kodeksov, ki obvezujejo terapevta k zakonskim omejitvam zaupnosti. *„V izjemnih primerih, kadar član v zaupnem pogovoru izve od klienta, da je velika verjetnost za izvršitev dejanja, ki bi pomenilo neposredno ogroženost za življenje ali zdravje bodisi za klienta samega bodisi za druge, je član odvezan varovanja te zaupnosti in za zaščito življenja klienta ali drugih to informacijo lahko posreduje pristojnim organom. Član je dolžan svoje kliente ustrezno obvestiti tudi o pravnih omejitvah zaupnosti.“* (prav tam, str. 5).

Kot drugo razliko bi omenila še dejstvo, da skoraj vsi pregledani slovenski etični kodeksi predvidevajo častno razsodišče (za razliko od tujih), etični kodeks SLOGES pa še zelo temeljito razdela njegovo delovanje in ukrepe tako, da predvideva pravilnik za njegovo delovanje, določa procedure ravnanja ob kršitvi, pravico do zagovora, možnost poravnave in določa ukrepe. Sama častnega razsodišča v predlogu nisem predvidela, ker sem prepričana, da naj etične smernice ponujajo notranje vodilo supervizorju.

Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu, predlog Etičnega kodeksa specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije in Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike

Primerjava omenjenih treh kodeksov je pokazala, da se razlikujejo tako po zunanji kot tudi vsebinski plati. Po strukturiranosti posebej izstopa Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu, ki poleg opredeljenih dolžnosti delavcev opredeljuje tudi pravice uporabnikov in dolžnosti ustanove. Preostala dva kodeksa sta izrazito usmerjena k delavcu in njegovim dolžnostim do uporabnika, njegovih svojcev, sodelavcev, ustanove, države itd.

Omenjeni kodeksi so si sicer podobni in obravnavajo naslednja pomembna področja:

- izpolnjevanje različnih mednarodnih deklaracij o človekovih pravicah in domačih zakonov, kar pomeni, da ščitijo osnovne človekove pravice;
- standarde kakovostnega dela in prakse, tako da opredeljujejo značilnosti kakovostnega ravnanja in reagiranja v določenih situacijah;
- regulacijo strokovnjakovega vedenja v moralnem smislu;
- jasno opredeljene dolžnosti delavcev v odnosu do klienta – mladostnika, otroka;
- zaščito strokovnjaka pred poseganjem institucije ali širše javnosti v njegovo delo, kar zagotavlja njegovo avtonomnost, razen v primeru, kadar so v nevarnosti klientove pravice in svoboščine;
- zaščito strokovnjakov pred neutemeljenimi obtožbami in kritikami;
- častno razsodišče, ki se ukvarja s kršitvami;
- seznanjanje vseh delavcev, ki delajo v določeni stroki, s kodeksom in z obveznim podpisovanjem.

Vseeno menim, da tako splošni etični standardi strok ne uspejo nuditi tistega, kar sem sama želela vključiti v etične smernice za supervizorje. To so torej kodeksi, ki mi pri samem predlogu niso ponudili pomembne strukturne ali vsebinske osnove, saj supervizorju ne nudijo smernic in pomoči pri razjasnjevanju odgovornosti etične narave. V pomoč pa so mi bili pri dikciji in pri širšem razumevanju kodeksov, kaj naj urejajo

in na kakšen način. Prav tako sem ugotovila, na katera področja s kodeksom ne želim zaiti. Ocenjujem, da specifična situacij v superviziji kaže potrebo po bolj specifičnih smernicah, takih, ki omogočajo primernejše kazanje smeri v vsakodnevni praksi.

PODROČJA V ETIČNIH SMERNICAH ZA SUPERVIZORJE SLOVENSKEGA DRUŠTVA ZA SUPERVIZIJO

Po vsem prebranem sem se v predlogu etičnih smernic za supervizorje odločila za aspirativni pristop, kjer je govora o vrednotah in splošnih stvareh, ter za predpisovalnega (urejevalnega), kjer je govora o specifičnih, dobro definiranih situacijah.

Po razmisleku o vsebinskih sklopih v predlogu kodeksa sem se odločila za naslednje vsebine v imenovanih poglavjih. V prvih dveh poglavjih (Uvod in Načela) govorim o vrednotah, morali, vedenju in osebnostnih značilnostih, h katerim naj supervizor teži. Sledita poglavji Veljavnost, ki razjasnita, komu so smernice namenjene. Nadaljnja poglavja pa se ukvarjajo z ravnanjem v specifičnih situacijah. Sledijo si takole: Odgovornost, Strokovne kompetence in dopolnilno izobraževanje, Obravnavanje mnogovrstnih vlog, Varovanje podatkov in odgovorno informiranje, Odnos do kolegov, Raziskovanje ter Soodgovornost članov društva za supervizijo za poklicno etiko. Predlog zaključim s Sugestijami za reševanje konfliktov.

V prvem delu predloga etičnih smernic govorim torej predvsem o tem, kako naj supervizor teži k izpopolnjevanju samega sebe. V drugi del želim vključiti čim več dobrih smernic, ki lahko pomagajo pri izogibanju situacijam, ki so bile v tujini prepoznane kot potencialno konfliktnostne. Sama se srečujem s konfliktnostjo teh situacij ob lastni praksi, javnem nastopanju drugih supervizorjev ali v literaturi.

Celotne etične smernice, ki so bile leta 2012 sprejete s strani slovenskega Društva za supervizijo, so posebej predstavljene v Dodatku na koncu članka.

SKLEP

Etika je splošni okvir, ki vodi praktika k zagotavljanju profesionalne storitve in vedno spremlja strokovnost, piše Mattinglyjeva (b. d.). Etični kodeks je sestavna značilnost posamezne stroke, ki omogoča poenotenje poklicnih vlog in funkcij, tako da praktike usmerja k skupnim nalogam in porazdeljenim odgovornostim. Etični kodeks ponuja okvir za usmerjanje mišljenja in delovanja.

Namen obstoja kodeksa je, da se stroka vsaj do minimalne mere poenoti glede pomembnejših moralnih vprašanj, s katerimi se srečuje. Vsak tak dogovor ima pozitivno in negativno stran medalje. Vivian Weil (b. d.) meni, da morajo biti poklicni etični standardi skladni s splošno moralno prakso, čeprav gredo prek nje, ko jo za specifične primere interpretirajo določene poklicne skupine. Tič (2003) piše: „*Seveda bi bodlo v oči, če bi določena stroka vztrajala pri kodeksu z večjimi odstopanji od splošnega moralnega mišljenja. Vendar je v tem lahko zanka. Splošna moralna praksa ni nujno najboljša že zato, ker je splošna, temveč naj bo podvržena izpraševanju.*“

Kljub postavljeni zadnji piki v Etičnih smernicah za supervizorje Društva za supervizijo ostaja veliko odprtega, kar pa ni toliko zaskrbljujoče, ker je praksa nekaj živega in razvijajočega se. Z večjim pesimizmom gledam na dejstvo, da nobena od raziskav, ki sem jih našla kot odgovor na vprašanje, kakšen pomen imajo etični kodeksi za praktike in kako dobro supervizorji poznajo svoj etični kodeks, ne nudi spodbudnih odgovorov. Wilbourn Lee in Cashwell (2002) v svojem članku opišeta svojo raziskavo, v kateri sta s pomočjo ilustrativnih primerov preverjala, kakšne so interpretacije etičnih problemov v svetovalni superviziji. Ugotovita, da bi bilo potrebne „... več vaje tako na področju etičnih standardov kot etične prakse“. V drugi raziskavi Cikanek, McCarthy Veach in Braun (2005) s pomočjo delno strukturiranega intervjuja preverjajo znanje in razumevanje etične odgovornosti kliničnih supervizorjev. Odgovori udeležencev raziskave kažejo na površno znanje in razumevanje supervizijske etike. Površno poznajo na primer razlike med pravnimi in etičnimi odgovornostmi, ne govorijo o odgovornosti supervizorja kot varuha stroke, čeprav omenjajo odgovornost do klientove blaginje in odgovornost za supervizantov razvoj, ter so precej osredotočeni na svojo ranljivost.

Wilbourn Lee in Cashwell (2002) zaključujeta, da bi dodatno urjenje etike supervizorjem omogočilo bolj dosledne supervizije. Že v procesu izobraževanja bi lahko na primer nudili tečaj, kjer bi učili elementov ravnanja z etičnimi problemi. Ilustrativni primeri, ki opisujejo ravnanje supervizorja v etični dilemi, bi pomagali supervizorju, ki je še v izobraževanju, razviti spretnosti prenosa etičnih standardov v supervizijo prioritetno z namenom, da bo znal ravnati s pravimi etičnimi situacijami. Za razvoj spretnosti dobrega ravnanja s pravimi etičnimi situacijami v superviziji predlagata objavo knjige primerov z etičnimi problemi, ki bi pomagala doseči omenjeni cilj. Dobre ideje ponujajo tudi Cikanek, McCarthy Veach in Braun (2005). Predlagajo, da naj programi usposabljanja supervizorjev vključijo v svoj program obravnavo vsebin etičnih kodeksov in ga zelo konkretno učijo ustvarjanja supervizijskega dogovora. Predlagajo dejavnosti, ki bi bile pri usposabljanju supervizorjev koristne tudi v našem prostoru. Te dejavnosti so: razprave o etičnih dilemah, igra vlog in študije obnašanja in-vivo na temo etičnosti. Vse te dejavnosti lahko poleg supervizijske prakse in metasupervizije pospešijo znanje in razumevanje etičnosti v superviziji. Tako učno vsebino in tovrstno publikacijo bi bilo smiselno vpeljati tudi v našo izobraževalno prakso pri izobraževanju supervizorjev. V pomoč k razširitvi znanja na tem področju bi bila tudi delavnica, ki bi jo organiziralo Društvo za supervizijo in bi ponujala možnost debate o etičnih dilemah.

Sam obstoj etičnega kodeksa torej še ne zagotavlja boljše prakse z vidika etičnosti. V največji meri bo k temu pripomoglo razmišljanje posameznega supervizorja o etičnosti svojih ravnanj, saj etika lahko pove le to, da naj vsakdo išče in razmišlja s svojo glavo. Vseeno pa je lahko sprejeti etični kodeks osnova in nekakšno sporočilo stroke, da gre za resne dileme, glede katerih je potreben razmislek. Kot sem že napisala, praksa kaže, da etični kodeks ne bo rešil vseh etičnih problemov. Vseeno pa je moj odgovor na vprašanje, ali je kodeks smiseln, pritrdilen. Smiseln je, če je supervizorju, ki poseže po njem, v pomoč pri zavzemanju etične drže in usmerjanju v konkretnih situacijah, ki so značilne za supervizijo. Čeprav verjamem, da v kodeks nisem zajela vseh konkretnih problemov, saj delo z ljudmi zahteva nenehno

prilagajanje situaciji, pa se mi zdi pomembno, da bodo smernice ponudile oporo v situacijah, ki predstavljajo najpogostejše etično sporne situacije.

LITERATURA

- Cikanek, K., McCarthy Veach, P. in Braun, C. (2005). Advanced Doctoral Students Knowledge and Understanding of Clinical Supervisor Ethical Responsibilities, *The Clinical Supervisor*, 23(1), str. 191–196. Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.informaworld.com/smpp/title~db=all~content=t792303991~tab=issueslist~branches=23-v23>
- Code of Ethics for Clinical Supervisors (*Etični kodeks za klinične supervizorje*). (b. d.). Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://ocdp.ohio.gov/pdfs/CS%20Code%20of%20ethics.pdf>.
- Ethical Guidelines for Counseling Supervisors – ACES* (Ameriška zveza za svetovalno izobraževanje supervizijo). (1993). Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: http://www.acesonline.net/ethical_guidelines.asp.
- Ethische Leitlinien der DGsv* (Etične smernice za supervizorje DGsv - nemško društvo za supervizijo). (2003). Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.dgsv.de/pdf/EthLeit.pdf>.
- Ethische Richtlinien für SupervisorInnen der ÖVS* (Etične smernice za supervizorje ÖVS - avstrijsko društvo za supervizijo). (2009). Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.oevs.or.at>.
- Etični kodeks delavcev na področju socialne pedagogike*. (2004). Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.zzsp.org/kodeks.htm>.
- Etični kodeks SLOGES* (Slovensko društvo za geštalt terapijo). (2007). Pridobljeno 6. 2. 2011 s svetovnega spleta: <http://www.psihoterapija-vitaplana.si/datoteke/Eticni%20kodeks%20maj%202010.pdf>.
- Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu*. (1995). Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200259&stevilka=2870>.
- MacDonald, C. (b. d.). *Creating a Code of Ethics for Your Organization*. Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.ethicsweb.ca/codes>.

- Mattingly, M. A. (b.d.) *Ethics of Child and Youth Care Professionals*. Pridobljeno 14. 5. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.springerlink.com/content/1213116741573680>.
- McLeod, J. (2007). Ethical Dilema. V J. McLeod (ur.), *Counselling skill* (str. 227–232). Berkshire: The McGraw Hill, Open University Press.
- Predlog etičnega kodeksa specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije*. (2009) Pridobljeno 9. 3. 2010 s svetovnega spleta: http://www.drustvo.defektologov.si/ETICNI_KODEKS_OSNUTEK.pdf.
- Tič, N. (2003). *Vprašanja etičnega kodeksa socialnih pedagogov*. Diplomsko delo, Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
- Weil, V. (b. d.). *Prospects for International Standards*. Pridobljeno 14. 5. 2010 s svetovnega spleta: <http://www.onlineethics.org/Resources/ethcodes/codesessays/Weil.aspx>.
- Wilbourn Lee, R. in Cashwell, S. C. (2002). Ethical Issues in Counseling Supervision, A Comparison of University and Site Supervisors. *The Clinical Supervisor*, 20(2), str. 91–100.

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANEK, PREJET SEPTEMBRA 2014.